

KDYŽ
ŘÍMSKÝ OREL
VLÁDL SVĚTU

JAN HRDINA

JAN HRDINA

KDYŽ ŘÍMSKÝ OREL VLÁDL SVĚTU

KAPITOLY Z DĚJIN ŘÍMSKÉ ŘÍŠE

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou bez souhlasu nositele práv zakázány.

Jan Hrdina

KDYŽ ŘÍMSKÝ OREL VLÁDL SVĚTU

Text a photo © Jan Hrdina, 2026

© Grada Publishing, a. s., 2026

Fotografie v knize autor a archiv autora, pokud není uvedeno jinak

Ilustrace na obálce Šárka Sýkorová

Odpovědná redaktorka Markéta Šlaufová

Korektury Julie Gonzálezová

Grafická úprava a sazba Roman Křivánek, Art007

Obálka Lucie Černá a Lukáš Joch

Vydala Grada Publishing, a. s., pod značkou Cosmopolis v Praze roku 2026
jako svou 10 546. publikaci

Tisk FINIDR

Grada Publishing, a. s.,
U Průhonu 22, Praha 7

ISBN 978-80-271-6542-1 (ePub)

ISBN 978-80-271-6541-4 (pdf)

ISBN 978-80-271-6333-5 (print)

Tuto knihu věnuji svému synu Robinovi,
jehož odvahu poznávat a objevovat neskonale obdivuji.

OBSAH

Prolog	9
--------	---

JMÉNEM LIDU ŘÍMSKÉHO

I.	Etruskové a počátky Říma	15
II.	Jak Keltové pokořili Řím	34
III.	Válka o Středomoří	43
IV.	Kartágo musí být zničeno	51
V.	Invaze do Galie	67
VI.	Poslední vzdor u Alesie	75
VII.	Největší z římských řečníků	88
VIII.	Smrt římské republiky	98
IX.	Muž, který se stal bohem	106

MOC CÍSAŘŮ

X.	Římský mír	155
XI.	Nejpotupnější porážka impéria	167
XII.	Tvrdý boj o ostrovní provincii	179
XIII.	Vzpoura hrdé královny	193
XIV.	Láska, sex a krutosti	202
XV.	Rod, který zachránil Řím	222
XVI.	V kůži římského legionáře	239
XVII.	Traianův dácký triumf	255
XVIII.	V prachu arény	265

XIX.	Všechny cesty vedou do Říma	313
XX.	Na hranici impéria	341
XXI.	Nekonečné války za Dunajem	355
XXII.	Císař, který chtěl být gladiátorem	369

SOUMRAK IMPÉRIA

XXIII.	Krize, která rozdělila říši	383
XXIV.	Z vůle mocných bohů	400
XXV.	Pod kopyty barbarů	421
XXVI.	Nepřátelé i spojenci	434
XXVII.	O dvojím vyplenění Říma	443
XXVIII.	Poslední Říman versus Bič Boží	453
XXIX.	Na troskách říše	497
XXX.	Frankové, dědici římského impéria	509
XXXI.	Odkaz římské civilizace	518
XXXII.	Cesty za římskou historií	534

Poděkování	557
------------	-----

Použité prameny, literatura a elektronické zdroje	559
---	-----

O autorovi	569
------------	-----

PROLOG

Také je to úkol nesmírně namáhavý; je totiž nutno obnovovat paměť událostí, jež se staly před sedmi sty lety v obci, která vzešla z nepatrných počátků a dnes už při své rozlehlosti se potýká s nesnázemi. Rovněž není pochyby, že většinu čtenářů sám počátek dějin a události mu blízké příliš neupoutají; vždyť mnohem spíše tíhnou zájmem k dnešní naší politické situaci, kterou se už dávno vyčerpávají samy síly národa...

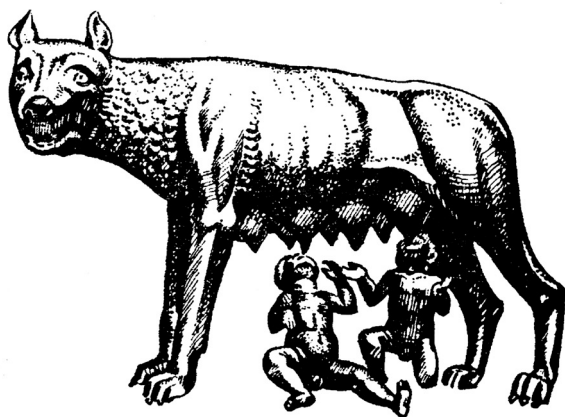
– TITUS LIVIUS, DĚJINY

Slova římského dějepisce Livia k nám zaznívají ozvěnou dvou tisíciletí, a přesto jsou nadmíru nadčasová a vlastně i aktuální. Stejně jako Livius jsem i já přesvědčen, že je nutné obnovovat paměť událostí, které se z našeho pohledu 21. století staly již velmi dávno. Pod přílivem informací, jimiž je dnešní doba přehlcena, se někdy zapomíná na širší historické souvislosti, často velmi přínosné. A v případě dějin Římské říše to platí dvojnásob. Ať se dnes podíváme kamkoliv, setkáváme se s odkazy na římskou civilizaci, která ovlivňuje a inspiruje ve všech sférách lidského konání více než patnáct století. „Obnovovat paměť“ o římském impériu – jeho vzestupech i pádech, význačných osobnostech i psychopatických vládciích, vynálezech a civilizačních vymoženostech nebo o společenských jevech a vojenských taženích – znamená jít ke kořenům evropské i celé západní civilizace. K těmto kořenům jsem se v knize *Když římský orel vládl světu* vydal i já.

Římská civilizace je ve své pestrosti fascinující, a proto jsem podnikl řadu cest do nejrůznějších koutů Evropy, od mlhavého a věčně zeleného Skotska po sluncem vyprahlé břehy Sicílie, abych se o ní dozvěděl ještě víc a poznal místa známá i neznámá, připomínající slávu dávné říše. Jsem totiž přesvědčen, že nestačí pouze číst, ale je třeba také cestovat a poznávat místa s historickou pamětí, jejichž návštěva mnohdy nabídne víc než celá publikace. Proto stejně jako v mých předchozích knihách i tentokrát propojuji historii s cestováním, skládám mozaiku událostí, osobností i jevů a současně čtenáře provázím po zajímavých místech, která může sám navštívit. Kniha je rozvržena do dvaatřiceti chronologicky řazených ucelených kapitol, jež lze číst popořadě či v libovolném sledu podle zájmu. Text doprovází bohatá fotografická příloha, která dokumentuje nejen fakta popisovaná v knize, ale zároveň má ambici inspirovat k vlastním cestám za historií.

K odkazu antického Říma se svým pojetím hlásí i obálka knihy, na níž najdete sedm symbolů, stejně jako se Řím podle tradice rozrostl na sedm římských pahorků a vládlo mu sedm králů. Dominantním prvkem obálky je kruh, poskládaný z šesti symbolů, představujících různé aspekty římské civilizace, přičemž každý ze symbolů má více významů. Samotný kruh pak představuje nejen dokonalost v architektuře a pokrok obecně, ale také je symbolem slunce, připomíná půdorys římského amfiteátru a v podobě vavřínového věnce symbolizuje vítězství, poctu a prestiž. Nad textem na zadní straně bdí římský orel, zosobnění moci římského státu, jeden z atributů nejvyššího boha římského pantheonu, jímž byl Jupiter, a samozřejmě nanejvýš ctěný odznak římských legií. Barevný podklad obálky vychází z výmalby pompejských domů tak, aby připomínal časem poznamenanou zeď.

Pojďme tedy společně obnovovat paměť, poznávat kořeny a hledat souvislosti. Římské dějiny čekají...

JMÉNEM LIDU
ŘÍMSKÉHO

I.

ETRUSKOVÉ A POČÁTKY ŘÍMA

*Ale osudům náleželo – myslím – dát vzniknout znamenitému městu
i určit počátek říši, po moci bohů největší.*

– TITUS LIVIUS

Řím na úsvitu dějin vypadal zcela jinak, než jak ho známe z pozdějších staletí. Byl jen jedním z malých městských států a nic nenasvědčovalo tomu, že by se právě Řím měl stát rozhodující silou nejen v Itálii, ale v celém antickém světě. V Itálii tehdy byli mnohem silnější hráči, kteří měli potenciál ovládnout poloostrov a z Říma učinit jen nevýznamnou osadu, o níž bychom dnes nemuseli ani vědět. Přesto se Řím prosadil a změnil svět.

Kde příběh Říma začíná? Je to dlouho před jeho mytickým založením, my ale začneme v městě Alba Longa. Bylo starší než Řím a podle pověsti prý bylo založeno uprchlíky z Tróje, konkrétně Ascaniem, jehož otcem byl Aeneas. Králem Alba Longy byl později podle pověsti také Numitor, svrhl ho ale jeho ambiciózní mladší bratr Amulius. Aby se postaral, že jeho vládu nikdo neohrozí, zlikvidoval navíc všechny bratrovy mužské potomky a jeho dceru Rheu Silvii určil jako Vestálku, panenskou kněžku bohyně Vesty. „Vestálka byla znásilněna a porodila dvojčata. Buď proto, že se tak domnívala, anebo že bylo čestnější svěst vinu na boha, nazve Marta otcem toho nejistého potomstva,“ vypráví římský historik Titus Livius a nabízí vysvětlení toho, proč Římané věřili, že otcem Romula a Rema byl bůh války Mars. Pak už

je to známý příběh; těhotenství se neutajilo, Rhea Silvia byla rozlíceným králem vsazena do vězení a obě děti jako plaváčky vhozeni do rozvodněné Tibery. Jenomže chlapci se neutopili, voda je vynesla na břeh, kde je našla vlčice a po nějaký čas se o ně starala v jeskyni známé jako *Lupercal* na úpatí Palatinu, jednoho ze sedmi hlavních římských pahorků.

Po jisté době objevil děti v jeskyni pastýř Faustulus, vzal je s sebou a svěřil je své ženě Laurentii. A zde Livius opět nabízí racionální vysvětlení základního a vskutku zvláštního mýtu římských dějin, když píše, že „*někteří se domnívají, že Laurentii říkali mezi pastýři ‚vlčice‘, což je totéž jako ‚nevěstka‘, protože každému dávala své tělo; odtud prý vzešla ona podivuhodná pověst*“. Toto Liviovo vysvětlení mýtu o vlčici sdílí i někteří současní historikové. Faktem totiž je, že prostitutkám se říkalo *lupa*, tedy vlčice, a veřejným domům *lupanar* – vlčí doupě. Na druhou stranu je ale otázka, zda se nejedná o anachronismus, když se Livius snaží vysvětlit prastarý mýtus z pohledu současnosti 1. století. Byly v 8. století př. Kr., kdy ještě Řím neexistoval, v městě Alba Longa nějaké nevěstky, jimž se říkalo *vlčice*? Možná ano, možná ne, ale trápit nás to nemusí. Pro další události to zásadní význam nemá.

Když Romulus a Remus, v úloze synů pastýřových, vyrostli, dozvěděli se o svém původu, svrhli krále Amulia a pomohli zpět na trůn Alby Longy svému dědovi Numitorovi. Pak prý ale zatoužili založit vlastní město na místě, kde byli vychováni, nemohli se ale shodnout na tom, kdo městu bude vládnout a podle koho se bude jmenovat. Ze sporu vznikla hádka, z hádky konflikt a skončilo to smrtí Removou, neboť podle Livia „*na posměch bratrovi Remus přeskočil nové hradby. Nato prý byl zabit rozhněvaným Romulem, který se na něho i slovy obořil a zvolal: ‚Takto ať v budoucnu zahyne každý, kdokoli přeskočí moje hradby!‘*“ A tak město, založené podle tradice roku 753 př. Kr. na pahorku Palatinus, získalo Romulovo jméno a syn boha války Marta se stal jeho prvním králem. Tím byla určena budoucnost městu, lidu

i celé říši, věrné odkazu krále Romula a svým počátkům. A zde se také potkávají mýty s historií.

Nejstarší dějiny Říma od příchodu uprchlíků z Tróje do Itálie přes založení města roku 753 př. Kr., vyhnání krále a založení republiky až po smrt vojevůdce Drusa roku 9 př. Kr. popisuje již zmíněný dějepisec Livius, možná nejplodnější z římských autorů. Jeho monumentální historické dílo, čítající původně 142 knih, se bohužel dochovalo jen z části, kompletních máme pouze pětatřicet knih, malá část je v útržcích a počínaje knihou 46 je vše ztraceno. Vlastně ne tak docela: ve 2. století za vlády císařů Traiana a Hadriana pořídil stručný výtah z Livia římský historik Annius Florus, díky čemuž známe obsah ztracených částí Liviova díla.

I když je velká část Liviových dějin nenávratně pryč, naštěstí se dochovalo prvních deset knih, které pokrývají dlouhé období počátku římských dějin. Je třeba ale zdůraznit, že i Livia, žijícího za vlády císaře Augusta, dělilo od popisovaných událostí sedm století, a tedy i on musel vycházet ze starších pramenů a ústní tradice. Pramenů, které ale nebyly pro dané období stále dostatečně staré. Sám v předmluvě ke svému velkolepému dílu *Ab Urbe condita libri* uvádí: „*Nemám v úmyslu ani potvrzovat, ani vyvracet ta vypravování, jež se vykládají o událostech před založením města a ještě před úmyslem je založit; děje se tak v pověstech vykrášených spíše básnickými myšlenkami než v neporušených dokumentárních pramenech o skutečných činech.*“ Přesto si Livius občas neodpustí vlastní racionální úvahy, aby vtiskl mytickému vyprávění více důvěryhodnosti, a tam, kde se nemá čeho přidržet, staví dávný příběh na reáliích doby, o níž bylo záznamů dost a kterou sám pamatoval.

Mýtus o založení Říma je velmi neobvyklý a postrádá běžné atributy. Nejsou tu žádné ušlechtilé osoby, skutky ani vznešená slova. Celé to působí spíš jako učebnicová kapitola z římských dějin; boj o trůn, vražda, únos, znásilnění. A v podobném duchu se příběh odvíjí i dál, epizoda s únosem žen sousedního kmene Sabinů je toho typickým

příkladem. Co taková událost způsobila? Samozřejmě válku se Sabiny, kteří si nechtěli nechat líbit, že jim římscí muži, původně přistěhovalci, otroci i lapkové, uloupili dcery, aby si zajistili vlastní přežití. Římané v boji obstáli a Romulus prý nechal na počest toho, že Římané neutekli z boje, postavit nejstarší římský chrám, zasvěcený bohu Jovovi. Avšak existence takového chrámu, který by spadal do 8. či třeba i 7. století př. Kr. nebyla dosud archeologicky potvrzena. Co naopak doloženo máme, to je existence prostých dřevohlinitých chatrčí na pahorku Palatinus, kde byl Řím podle tradice založen, jejich model si lze prohlédnout v tamějším *Museo Palatino*. Tyto chatrče jsou datovány mezi lety 750–700 př. Kr., což pozoruhodně koresponduje s dobou založení Říma. Právě Palatinus se později stal místem, kde vyrostly honosné rezidence císařů a díky tomu dal název Palatinus vzniknout slovu palác, latinsky *palatium*.

Mnohem starší než doložené osídlení na Palatinu je nekropole z doby bronzové, kterou zdejší předřímská komunita založila tam, kde později vzniklo *Forum Romanum*, společenské, náboženské i politické srdce Říma. Poměrně rozsáhlé pohřebiště s žárovými hroby i pohřby kostrovými v jednoduchých dubových rakvích bylo datováno kolem roku 1000 př. Kr. a jeho charakter ukazuje na existenci zde žijícího společenství dlouho před založením Říma. Ovšem ani založení Říma nelze chápat tak, jak ho popisuje Livius. V žádném případě nešlo o jednorázový počín, ale naopak dlouhodobý proces, kdy došlo někdy v průběhu 6. století př. Kr. ke spojení několika zde existujících osad do jednoho městského celku. Zda se už tehdy tomuto místu říkalo Řím, samozřejmě nevíme. Je ale zřejmé, že Řím byl vymyšlen dobře, bylo to místo strategicky položené na pahorcích, při řece a v blízkosti moře, což umožňovalo napojení na dálkové obchodní trasy, jak dokládají nálezy jantaru, slonoviny i řecké keramiky z tohoto období. Přesto v prvních staletích své existence Řím ničím nevynikal, zejména pak ve srovnání se svými sousedy, z nichž někteří jej v mnohém předčili.

Podobně jako s Římem je to i se samotným zakladatelem Romulem. Stejně jako Řím nebyl založen v jeden den, tak neměl ani jednoho konkrétního zakladatele, který by již v 8. století zavedl republikánské instituce a dal městu své jméno. Romulus neexistoval, byl personifikací Říma (*Roma*) a podle města také dostal jméno – *Romulus*, což lze přeložit jako Římanek. I když se římsí učenci nerozpakovali pochybovat o některých událostech z Romulova života, sám Romulus byl vždy považován za skutečnou historickou postavu na počátku římských dějin. Romulus žil nejen v myslích, příbězích i historických knihách, ale aby byla jeho památka stále živá, stála na Palatinu Romulova chatrč, v níž prý zakladatel Říma žil. Dionýsios z Halikarnassu o této římské atrakci píše, že kdykoliv byl Romulův skromný příbytek příliš zchátralý nebo poškozený, byl ihned opraven do původní podoby. Když římský architekt a stavitel Marcus Vitruvius Pollio popisuje nejstarší typy obydlí, odkazuje právě na dávný Romulův dům: „*Pradávné obyčejy mohou nám připomínat a napodobovat také Romulova chata na Kapitolu a doškové střechy svatyní na (římském) Hradě.*“

Livius vypráví mnoho příběhů, popisuje události i postavy z nejstarších římských dějin, jako by se skutečně staly, faktem ale je, že z nejstarších dob se žádné písemné prameny, na nichž by mohl stavět, nedochovaly. A pokud by nějaké kdysi vůbec vznikly, pak by shořely na počátku 4. století př. Kr., když Řím vyplenili a vypálili Keltové. Ber kde ber, bylo třeba překlenout propast půl tisíciletí, aby mohly být sepsány dějiny Říma od samých počátků. Vše, co měl Livius k dispozici, bylo mladšího data, případně pocházelo z ústní tradice, a tak si Livius mnohé vypůjčil z vlastní současnosti a do mýtu o Romulovi se promítly známé dějiny, společenské rysy, priority i ideologie Říma. To platí i o bratrovraždě, jednom z hlavních motivů Romulova příběhu.

Zabití Rema bratrem Romulem se stalo jedním ze základních rysů římské politiky, který se během staletí projevoval v krvavých bratrovražedných občanských válkách, a Římané si to uvědomovali. Příkladem